

Τι πετυχαίνει ο άνθρωπος όταν το εγώ κοιμάται

Η τριλογία του Ρίτσαρντ Φορντ

Του ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΖΩΓΡΑΦΑΚΗ

«Ο Αθλητικογράφος», η «Ημέρα Ανεξαρτησίας», και το «Η Χώρα, Όπως Είναι», του Ρίτσαρντ Φορντ αποτελούν μία σειρά μυθιστορημάτων, την τριλογία του Μπάσκομπ, από το όνομα του πρωταγωνιστή τους, Φρανκ Μπάσκομπ. «Ο Αθλητικογράφος» εκτυλίσσεται λίγες μέρες πριν από το Πάσχα, η «Ημέρα Ανεξαρτησίας» λίγες ημέρες πριν από την 4η Ιουλίου, ημέρα ανεξαρτησίας των ΗΠΑ, και το τρίτο βιβλίο, λίγες ημέρες πριν από την Ημέρα των Ευχαριστιών. Και στα τρία βιβλία η ημέρα ανήμερα την κάθε γιορτή συνιστά κάτι σαν το καταλυτικό κεφάλαιο. Αλλά για τι μιλάνε αυτά τα βιβλία;

Ο Φρανκ Μπάσκομπ είναι ένας χαρακτήρας που κάποιοι διάσημοι αναγνώστες (όπως ο Τζον Μπάρνβιλ) έχουν προσπαθήσει να τον πλάσουν ως τον άνθρωπο της διπλανής πόρτας. Καμία σχέση όμως δεν έχει ο Φρανκ με κάτι τέτοιο. Και τα τρία μυθιστορήματα της τριλογίας, γραμμένα σε αδιάρτακτα πρωτοπρόσωπη αφήγηση (ακόμη και οι διάλογοι μοιάζουν να είναι κατασκευές του αφηγητή), βρίθουν παρατηρήσεων και διαπιστώσεων για τη ζωή που κάθε άλλο παρά ανήκει σε άνθρωπο της διπλανής πόρτας.

As πάρουμε, όμως, τα πράγματα από την αρχή. Ο Μπάσκομπ θα γνωρίσει την επιτυχία πολύ νωρίς. Στα 25 του, ένας παραγωγός του Χόλιγουντ θα αγοράσει για ένα μεγάλο ποσό μια συλλογή διηγημάτων του, και ο Φρανκ με τα χρήματά αυτά θα ξεκινήσει τη ζωή του, μαζί με τη σύζυγό του και τα τρία τους παιδιά, σε μια κομωπολη του Νιου Τζέρσεϊ. Θα αρχίσει να γράφει ένα μυθιστόρημα αλλά δεν θα το τελειώσει ποτέ. Έτσι ξεκινάει το «Ο Αθλητικογράφος». Βιβλίο το οποίο ο Φορντ έγραψε χωρίς να έχει στο μυαλό του κάποια συνέχεια. Αλλά ο Φορντ δεν είναι ο Φρανκ, ο ήρωάς του. Την εξαιρετική πορεία του «Αθλητικογράφου» θα κεφαλαιοποιήσει με τις δύο συνέχειες που γνώρισαν τεράστια επιτυχία, και χάρισαν στον Φορντ βραβεία και καταξίωση.

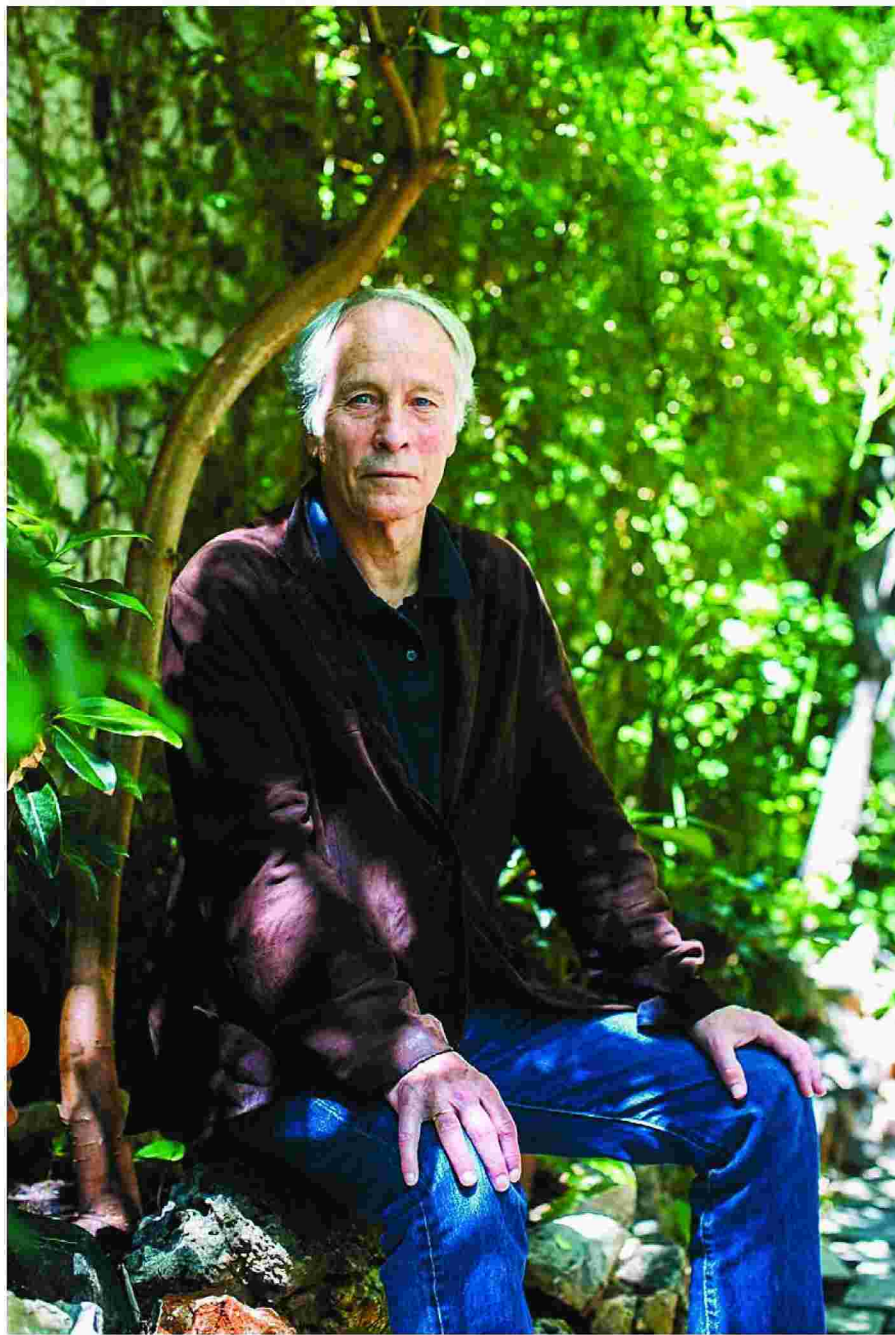
«Ο Αθλητικογράφος», ως το πρώτο βιβλίο της σειράς, θέτει τα θεμέλια πάνω στα οποία στηρίχθηκε ο συγγραφέας για να οικοδομήσει

τα υπόλοιπα βιβλία της τριλογίας. Ακόμη και όταν τελικά ο ήρωάς του εγκαταλείπει την αθλητικογραφία και μεταπηδά στο επάγγελμα του μεσίτη ακινήτων, ο Φρανκ Μπάσκομπ παραμένει αθλητικογράφος. Ακόμη και ως μεσίτης, ο Φρανκ, διακατέχεται από το πνεύμα του αθλητικογράφου. Πνεύμα που συμπεκνώνει μια άποψη για τη ζωή και τα πράγματα, μια φιλοσοφία αν θέλετε, που σταδιακά αποκρυσταλλώνεται μέσα από τις σκέψεις και τις πράξεις του Φρανκ σε αυτό το πρώτο βιβλίο και βρίσκει περίτεχνα τη θέση της και στα άλλα δύο της σειρές. Αλλά ποια είναι η φιλοσοφία του αθλητικογράφου; Ο Φρανκ, ως αθλητικογράφος, είναι ένας ονειροπόλος, ένας μοναχικός, ένας τεχνίτης του λόγου που καταβάλλει διαρκώς προσπάθεια για να παραμείνει στην επιφάνεια των καταστάσεων. Ο αθλητικογράφος είναι ο κατεξοχήν θεατής της ζωής και

«Οι αθλητές, ως επί το πλείστον, είναι άνθρωποι που χαιρόνται να αφήνουν τις πράξεις τους να μιλήσουν για εκείνους, χαιρόνται να είναι αυτό που κάνουν».

ουδέποτε ο συγγραφέας της. Γράφει ο Φορντ: «Θα ήταν ενδιαφέρον σε αυτό το σημείο να πω μια κουβέντα για τους αθλητές τους οποίους πάντα θαύμαζα χωρίς να αισθανόμαι την ανάγκη να γίνω ένας από αυτούς ή να τους πάρω στα σοβαρά, αλλά παρ' όλα αυτά μου έδιναν την εντύπωση ότι διαβίωναν σε ένα επίπεδο κυριολεξίας, ότι είναι τόσο μέσα στον εαυτό τους όσο οι αρχαίοι Έλληνες (αλλά με τις ενασχολήσεις τους πάντα ελπιδοφόρες). Οι αθλητές, ως επί το πλείστον, είναι άνθρωποι που χαιρόνται να αφήνουν τις πράξεις τους να μιλήσουν για εκείνους, χαιρόνται να είναι αυτό που κάνουν» (σ. 59, Α.).

Ο Φορντ είναι ένας ήρωας που ταλανίζεται διαρκώς από την αμφιθυμία του. Αναστοχάζεται συνεχώς τον εαυτό του και τις πράξεις



Ο βραβευμένος με Πούλιτζερ Αμερικανός συγγραφέας Ρίτσαρντ Φορντ φωτογραφίζεται για την «Κ» κατά την τελευταία επίσημή του στην Αθήνα το καλοκαίρι του 2017.

του και διαπιστώνει ότι είχε πάντα τη δυνατότητα να διχάζεται μεταξύ συναισθημάτων και συμπεριφορών. Αυτή η φράση όμως για τους αθλητές, αυτό το «χαιρόνται να είναι αυτό που κάνουν» υποδηλώνει κάτι πολύ σημαντικό για τον ήρωα του Φορντ. Υποδηλώνει την απουσία του εγώ. Ο υπαρκτός του Φορντ, που ο Μπάρνβιλ, όχι αδίκως συνδέει με τον Εμερσον, πηγαίνει και προς άλλα λημέρια: υπεισέρχεται σε αυτό το είδος φαινομενολογίας που εξέτασε ο Χάντεγκερ, που ονομάζεται «υπαρξιακή».

Καθημερινό βίωμα

Μη σας τρομάζει, όμως, η ορολογία γιατί αυτό που με ενδιαφέρει εδώ, και που αφορά τον ήρωα του Φορντ, έχει να κάνει με κάτι που όλοι έχουμε βιώσει και που το βί-

ουμε καθημερινά αλλά συνήθως το προσπερνάμε αβασάνιστα. Η χάρη, η ταχύτητα, η δύναμη, η ακρίβεια των κινήσεων και των πράξεών μας, αλλά και των λόγων μας, φτάνουν στο απόγειό τους όταν λησμονούμε για λίγο το εγώ μας και αφηνόμαστε στη ροή των πραγμάτων. Το πλοίο αυτό κυβερνείται καλύτερα όταν ο καπετάνιος πέφτει για ύπνο. Όταν το εγώ δυνάστης, που αμφιβάλλει και διστάζει και διαβάλλει την αδιατάρακτη ροή της πράξης παρεμβάλλοντας λαβυρινθούς επί λαβυρινθών σκέψεων και συλλογισμών, αποσύρεται και μας αφήνει, επιτέλους, να χαιρόμαστε να είμαστε αυτό που κάνουμε. Ο μεγάλος αθλητής συνιστά την επιτομή αυτού του θαύματος «κιναισθητικής νοημοσύνης», που λένε και οι ψυχολόγοι, γιατί αφήνεται στο επίπεδο της κυριολεξίας,

γιατί αφήνεται στον εαυτό του και μετουσιώνεται σε πράξη. Το να είναι αυτό που κάνω αφαιρεί αυτή τη σφήνα, τη βάση της σκέψης, που στερεί από το κύκλωμα την ενόρετη δυνατότητα του να κλείνει. Οι αθλητές [...] χαιρόνται να αφήνουν τις πράξεις τους να μιλήσουν για εκείνους, χαιρόνται να είναι αυτό που κάνουν», λέει ο Φορντ. Οι πράξεις τους μιλούν για εκείνους (και όχι εκείνοι για τις πράξεις τους). Και παρότι οι πράξεις δεν μιλούν, είναι η μεταφορά αυτή που αποτυπώνει τη δυνατότητα της κυριολεξίας, στην οποία αναφέρεται ο Φορντ. Της κυριολεξίας των αρχαίων Ελλήνων που εξάγει ο Χάντεγκερ (στην «Εισαγωγή στη Μεταφυσική») και θαυμάζει ο Φρανκ Μπάσκομπ. Αυτή την ολβια εναρμόιση του νου στο σύνολο της φύσης.

Τα δύο βιβλία

Στην «Ημέρα Ανεξαρτησίας», ο Φρανκ θα αποπειραθεί τον εναγκαλισμό με τη φιλοσοφία αυτή -του αθλητικογράφου- που έχει ήδη σκιαγραφήσει, στο περιβάλλον όμως του μεσίτη και στη φάση αυτή της ζωής του που χαρακτηρίζει «υπαρξιακή». Στην «Ημέρα Ανεξαρτησίας» υπάρχει ένα σημείο όπου ο Φρανκ επισκέπτεται την πρώην σύζυγό του που ζει με τον άνδρα της για να πάρει τον γιο τους για την εκδρομή τους. Από τη στιγμή που κατεβαίνει από το αυτοκίνητο (σ. 371, ΗΑ) μέχρι τη στιγμή που φεύγει από αυτό το σπίτι, ο Φρανκ, εντελώς ανεξήγητα, αρχίζει να κουτσάινει. Επιλέγω να ερμηνεύσω αυτή τη κωλοπαιξία ως μια ρωγμή στη σωματικότητα του -στη σωματικότητα του πνεύματος του αθλητικογράφου- ως μαεστρία του Φορντ που ελλειπτικά εισάγει τη συμμετοχή μιας ψυχολογικής όχλησης. «Νιώθω τους άλλους να αργοσαλεύουν, να με σπρώχνουν και να με τραβούν, νιώθω το κυμάτισμά τους», είναι η καταληκτική, μεστή νοήματος, τελευταία πρόταση του βιβλίου που υπογραμμίζει αυτή την παράδοση, το άφημα του Φρανκ που δεν είναι άλλο από αυτό το «αφήνομαι» του αθλητή.

Και στο τρίτο μέρος, στο «Η Χώρα Όπως Είναι» ο ήρωας θα αναστοχαστεί, καθώς μπαίνει στη «Μόνιμη Περιόδο» της ζωής του για το άκθος και τη μοναξιά που συνεπάγεται η γήρανση χωρίς τη χρήση παρωπίδων. Ως μεσίτης, ως πατέρας, ως εραστής, ως σύζυγος, ως φίλος, ως γείτονας, αλλά και απέναντι στο ίδιο το σώμα του, μαθαίνει το βαθύτερο μάθημα του να απελευθερώνεται, να αφήνεται μέσα σε αυτή τη ροή του συνεχούς που διαρκώς θυμίζει τον αθλητή: «Όταν ρώταγα τι έπρεπε να κάνω προτού φτάσω στα εξήντα, ίσως προσπαθούσα απλώς να αποδεχθώ ολόκληρη τη ζωή μου και τον εαυτό μου μέσα σε αυτή -να μου δοθεί η ευκαιρία πριν είναι πολύ αργά: να ξαναπροσπαθήσω να πετύχω ό,τι καταφέρνουν οι αθλητές όταν το μυαλό τους είναι καθαρό, τα μέλη του σώματός τους συντονισμένα, όταν "το νιώθουν", όταν η μπάλα φαίνεται μπροστά τους μεγάλη σαν το φεγγάρι και την κλωσάνε ένα χιλιομέτρο μακριά, επειδή μόνο αυτό μπορούν να κάνουν. Όταν τίποτα άλλο δεν απομένει». (σ. 542, ΗΧΟΕ).

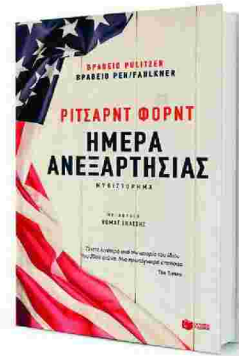
Το δέσιμο των κορδονιών και το πιλοτάρισμα μαχητικών αεροσκαφών

Αλλά επειδή πάλι σας μπερδεύω, αναλογιστείτε λίγο τις πρώτες στιγμές που προσπαθήσατε να κάνετε ποδήλατο. Αναλογιστείτε πόσο δύσκολο ήταν να αφεθείτε σε αυτή τη ροή της ισορροπίας χωρίς να διστάζετε και να αμφιβάλλετε για το τι πρέπει να κάνετε. Και αφού προσεγγίσατε αυτή τη σκέψη, αναλογιστείτε πόσο δύσκολο είναι να διδάξετε ένα παιδί να κάνει ποδήλατο. Αναρωτηθείτε γιατί κάνετε, αποσύρεται στο περιθώριο, πέφτει κάτω από την επιφάνεια η δυνατότητα να σπάσετε σε στάδια τη διαδικασία εκμάθησης ποδηλάτου. Αναρωτηθείτε γιατί όσο αναλυτικοί και αν γίνετε πάντα θα υπάρχει σθητή σπρωξιά από μέρος μας, για να αφεθεί και να βρει για πάντα την ισορροπία του. Αναλογιστείτε επίσης κάτι ισοπεδωτικά καθημερινό: το γεγονός ότι δεν ξέρουμε να περιγράψουμε πώς δένουμε τα κορδόνια μας. Μπορούμε μόνο να

το δείξουμε και να το κάνουμε και με κλειστά τα μάτια. Γιατί όταν δένεις τα κορδόνια σου είσαι αυτό που κάνεις, και αν διακοπεί η ροή της κίνησης θα μπερδευτείς και θα αρχίσεις την όλη διαδικασία από την αρχή.

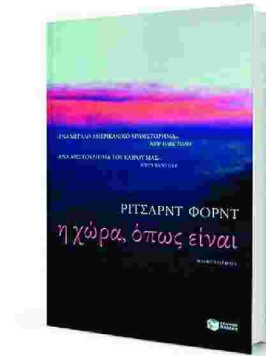
Δεξιότητες

Τα απλοϊκά αυτά παραδείγματα περιγράφουν όμως δεξιότητες στις οποίες επιδιώξαμε σχεδόν όλοι με επιτυχία. Η ίδια ακριβώς λογική κρύβεται όμως και πίσω από ιδιαίτερες απαιτητικές δεξιότητες όπως το σκάκι (ειδικά το μπλιτς-ράπιντ), η ιατρική (ειδικά η χειρουργική), η οδήγηση (ειδικά αγωνιστικών), το πιλοτάρισμα (ειδικά μαχητικών αεροσκαφών), αλλά και κάθε δεξιότητα που απαιτεί τον αριστοτεχνικό συνδυασμό δύο φαινομενικά αντιφατικών χαρακτηριστικών: αστραπιαία κίνηση που απαιτείται να είναι αποτέλεσμα συννετού συλλογισμού. Όταν, λοιπόν, ο Φορντ γράφει: «Μπορούσα πάντα να σκεφθώ διαφορετικούς τρόπους



Τα δύο από τα τρία βιβλία της γνωστής τριλογίας του Ρίτσαρντ Φορντ κυκλοφορούν στα ελληνικά από τις εκδόσεις Πατάκι.

για το πώς θα μπορούσα να νιώσω γι' αυτά που έγραφα, ή τις διαφορετικές φωνές με τις οποίες θα μπορούσα να μιλήσω. Η αλήθεια είναι ότι μπορούσα να σκεφθώ ένα σωρό πράγματα που θα μπορούσα να κάνω ανά πάσα στιγμή! Και αυτό που απαιτεί η αληθινή συγγραφή, είναι, φυσικά, να καταφέρεις να



ενσωματωθείς στη μοναδικότητα του οράματος του συγγραφέα - κάτι το οποίο ποτέ δεν κατάφερα να μάθω να κάνω, παρότι προσπάθησα σε δαιμονισμένους και τελικά με πήρε από κάτω (σ. 61, Α.)».

Ο Φρανκ Μπάσκομπ περιγράφει σε αυτό το απόσπασμα την αποτυχία του ως συγγραφέας με παρα-

τηρήσεις και υλικό που έχει αποκομίσει από την εμπειρία του ως αθλητικογράφος. Με παρατηρήσεις που υπογραμμίζουν την προσπάθεια εφαρμογής αυτής της κιναισθητικής νοημοσύνης των αθλητών (των σκακιστών, των χειρουργών, των πιλότων) στη συγγραφή. Στην αναγωγή, με άλλα λόγια, της συγγραφής στη δεξιότητα που είναι. Στη συνειδητοποίηση ότι η συγγραφή είναι, τρωπυμένως των αναλογιών, χειρωναξία. Αυτό σημαίνει «[...] να καταφέρεις να ενσωματωθείς στη μοναδικότητα του οράματος του συγγραφέα». Και ο Φρανκ αποπειράθηκε να είναι αυτό που έκανε και απέτυχε. Αντί να μιλήσουν οι πράξεις του για εκείνον, μίλησε εκείνος για τις πράξεις του. Ο Φορντ, όμως, αποπειράθηκε να γράψει ένα βιβλίο, (και έγραψε τελικά ακόμα δύο), που στον πυρήνα τους εγκιβωτίζουν ακριβώς αυτή τη φιλοσοφία του αθλητικογράφου. Ο Φορντ άφησε τις πράξεις του να μιλήσουν για εκείνον.

Ο Φρανκ, λοιπόν, στο «Ο Αθλητικογράφος», θα επιτεθεί στα δε-

σμά του παρελθόντος. Θα επιτεθεί στη σημασία και στη σπουδαιότητα που αποδίδουμε στο παρελθόν, στην ιστορία του καθενός μας, και στους μηχανισμούς που δυνάμει να μας δυναστεύουν. Στο τέλος, καταφέρνει να κατακτήσει έστω και στιγμιαία, εκεί, στις τελευταίες γραμμές του βιβλίου, μια στιγμιαία ζωτικότητα και αισιοδοξία έξω και πέρα από αυτή τη μεμβράνη που διαρκώς μας περιβάλλει και μας στερεί τη θέα των πραγμάτων σε όλο τους το μεγαλείο: «[...] αυτή η στραφταλιζούσα στιγμή, ο κρύος αέρας, ένας νέος τρόπος ζωής [...]» (σ. 367, Α.).

Τα βιβλία του Ρίτσαρντ Φορντ κυκλοφορούν από τις εκδόσεις Πατάκι. «Ο Αθλητικογράφος» κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Οκσεινίδα σε μετάφραση της Εφης Καλλιφατιδή. Η «Ημέρα Ανεξαρτησίας» από τις εκδόσεις Πατάκι σε μετάφραση του Θωμά Σκόσση, και το «Η Χώρα Όπως Είναι», επίσης από τον Πατάκι, σε μετάφραση του Σπύρου Τσοούγκου.

